

Forfatter: Lange, Julius Henrik

Titel: BREV TIL: Brandes, Georg FRA: Lange, Julius Henrik (1864-10-18)

Citation: Lange, Julius Henrik: "BREV TIL: Brandes, Georg FRA: Lange, Julius Henrik (1864-10-18)", i *Julius Lange - breve fra hans ungdom*, Nordiske, s. 122. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002252486-000-shoot-L0022524860000019.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Julius Lange - breve fra hans ungdom

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

18. October 1864.

Kjære Georg! Jeg haaber ikke, at Du nogensinde i den temmelig lange Tid, som kan gaa hen imellem s. 123 det ene Brev og det andet, glemmer, at vi er trofaste Venner, og ikke omgaas med den Tanke at lade mig sejle min egen Sø her i Odense Kanal. Det troer jeg nu ikke, at Du gjør, men jeg kan dog somme Tider ikke lade være at finde, at Du, som har saa megen Tid til din Raadighed — som Du selv sidst skrev — nok kunde en Gang imellem ofre lidt mere paa at skrive et lille Brev til mig end Du i den sidste Tid gjør. Du maa virkelig — hvad den nødvendige Gjensidighed angaar — gjøre Dig fortrolig med den Tanke, at jeg er saa belæst med den kjedsommeligste Tjeneste, som nogen militær Kamel nogensinde har været; og at der kun levnes mig ubetydelige Brokker af Tid til min Raadighed, som jeg — alene for min psykiske Diæts Skyld — mest maa anvende til at skaffe «de militære Discipliner» en gavnlig Modvægt ved at tilegne mig Noget, hvori der dog er nogen Aand

Forresten har jeg her i min næsten fuldstændige Ensomhed faaet mine Tanker godt paa Gled — dog er derved egentlig sagt for meget; jeg lever mere i hvad jeg kunde kalde Reflexionsanelser end i Tanker, som har virkeligt Liv og Skikkelse. Men jeg er dermed ikke utilfreds, da jeg bryder mig mere om at modtage end om at producere for Øjeblikket. Det Sidste, jeg har læst, er 5 Stykker af (Wilsters) Euripides, og Gud forlade mig min Synd! men de forekommer mig fortræffelige, især Ifigeneia i Tauroi, som jeg for et Øjeblik siden kom til Ende med. Da jeg s. 124 blev færdig med Tjenesten i Eftermiddag, gik jeg ud i Byen for at faa fat paa Goethes do., som jeg vel har læst for længe siden, men som jeg nu gjerne gad læse igjen, da jeg antager, at Differensen imellem de to Stykker vil være Noget af det mest oplysende med Hensyn paa Differensen imellem Antiken og det Moderne; og hvis man kunde faa den Differens regnet rigtig ud, saa havde man dog gjort Noget. Men jeg fik for Resten ikke fat i Bogen og maa vel altsaa lede om Differensen en anden Gang. Der er Noget i min Natur, som gjør, at Dramer er min kjæreste Læsning; der er Noget ved at læse Dramer, som ligner at se Billeder; det er en snartfærdig, indholdsrig, sluttet Nydelse og Belæring man faar af dem. En saadan kraftig Pille at tage hver eller hver anden Dag kan nogenlunde holde mig fra at hentæres af Garnisonstjeneste. Du aner virkelig ikke, hvad der bydes Folk af Kjedsommelighed herovre.

Apropos! Ved at læse Euripides kom jeg til at tænke paa en Ytring af Dig, at den græske Tragedie ikke kjendte «den afsides Tale». Du har ikke gennemgaaende Ret; hvis ikke W. oversætter galt, saa kan Ifigeneia i T., Vers 1164, ikke forstaas paa anden Maade end som afsides Tale. Der er ogsaa et Sted Medeia, men jeg har glemt at sætte Mærke derved. Det er svært, hvor Schiller og Runeberg anstrenger sig i deres «græske Tragedier» for at gjøre den Dialog, som bestaar i en Vexlen af enkelte Vers (man kunde maaske kalde den: den monstrofiske) til Knude s. 125 tov af Spidsfindigheder og Sentenser. Noget saadan findes slet ikke hos Grækerne. Hvor Dialogen faar sit hurtigste Skifte sker det selvfølgelig fordi der indtræder en stærk dramatisk Spænding; men hos de Gamle indeholder Replikkerne hverken mere eller mindre Dialektik end der ligger i Situationen. Det at Replikkerne er lige lange, er naturligvis slet ikke gjort af indre dramatiske Hensyn (det kan allerede ses deraf, at en enkelt Gang er en lille Tanke tværet ud ved Epitheta og Omskrivninger for at give et helt Vers) men af rent arkitektonisk-stilistiske. Den græske Tragedie har jo i det Hele en lige saa fast udpræget institutionsmæssig Form som den græske Tempelbygning f. Ex. Replikken som saadan har en ganske anden selvstændig Formfuldhed end den har i det moderne Drama.

Jeg har ogsaa repeteret Tithon og Venus, som jeg næsten rent havde glemt. De er aabenbart begge Variationer over det selvsamme Thema som Adam Homo. Der er megen Filosofi i disse Arbejder. Venus synes mig at være det mest genisprudlende Arbejde, som Paludan-Müller har leveret, og ædlest og smagfuldest i Behandlingen af det antikmoderne; den er nedskrevet i Italien og turde være paavirket af den italienske Kunst. Tithon overflyver den maaske paa et enkelt Punkt, men er i Meget monotonere. — Maa jeg gjøre en for Dig formodentlig naiv Bemærkning om den græske Skjæbne. Den er den uendelige Rest, som Grækerne ikke kunde faa s. 126 op med i deres specifikke Religion. Euripides kalder den «den Gudinde, som ikke har Alter eller Billed»; men det Ejendommelige ved den græske Religion var netop det, at alle Guder skulde have Aller og Billed. Den er kold, død, i sit Væsen ugræsk (hvorved ikke menes ægyptisk eller assyrisk) og Grækernes Fjende. Hvis den nu blot havde været en lille Endelighed, saa havde Grækerne vel været Grækere endnu, men det er de græske Guder, som var smaa Endeligheder, og den ugræske Skjæbne, som er den store Uendelighed. Dette er egentlig noget abstrakt Sludder, som Ingenting siger. Jeg har skrevet noget paa Indledningen til min store Bog «Nyere dansk Kunst osv.». Det lader sig ret godt gjøre herovre i Odense, hvor der ikke er et Billede eller et Menneske, som forstaar sig paa dem

Vil Du adressere Dit Brev, som vel kommer snart, ikke til Regiment og Compagni, men til Prof. Henrichsen. Har F. Nutzhorn ikke talt med Dig om et Brev fra mig, som indeholdt et Forslag til ham om at lade Solennitetssalen dekorere paa en bestemt angiven Maade. Ideen var slet ikke saa gal

Umiddelbart til dette Brev slutter sig det følgende udaterede:

Kjære Ven! Som Svar paa Dit sidste Brevs videnskabelige Indhold vil jeg forsøge paa at klare mig selv Forholdet imellem Goethes og Euripides' Ifigeneia. s. 127 Jeg skriver dette til Dig, fordi jeg gjerne vil have tilsendt hvad Du har skrevet derom. Jeg gjør ingen Undskyldninger i Forvejen for Mit, dels fordi jeg aldrig holder af at gjøre Undskyldninger i Forvejen, dels fordi jeg er mig bevidst ikke at bilde mig selv ind at skrive noget Udtømmende eller udtale mig i god Orden. Jeg maler ganske alla prima.

Først maa jeg forklare mig angaaende min Beundring særlig for Euripides's Ifigeneia i Tauroi. Da jeg kun har læst $\frac{1}{3}$ af Euripides, har min Fremhævelse af den ganske vist ikke meget at sige. Men af de Tragedier, som jeg har læst, vil jeg dog holde fast ved at den er den fuldkomneste i Henseende til dramatisk Behandling, ligesom der heller ikke godt kan tænkes noget lykkeligere dramatisk Stof — hvad der vel ogsaa har lokket Goethe til at behandle det. Hvad jeg hidtil mest har savnet hos Euripides har været Alvor, menneskelig Alvor — navnlig i Modsætning til Æschylos og Sofokles. I Ifigeneia i T. er han endogsaa paa en besynderlig Maade sejlet udenom, og har ladet ligge ubenyttet eller i alt Fald utilstrækkelig benyttet hele den store Baggrund af Slægtskyld, som en dramatisk Digter i Athen vel maatte være lidt varsom med at gjøre altfor fortærsket paa Theatret, men som dog Handlingen kræver for at blive rigtig belyst. Meget gaar saa grumme jævnt og muntert til. Dog har dette stødt mig langt mere ved andre Stykker, navnlig Alkestis. Var maaske Euripides s. 128som gammel Theaterdigter og Theaterbesøger i det frodige Athen bleven lidt blaseret og kjed af idelig at jamre over Tantaliders og Labdakiders og Kadmiders Jammer og Ulykker? Og havde ikke maaske Respekten for den gamle Folketro tabt sig hos ham ogsaa med Hensyn paa disse Sagns Indhold og Værd? Vist er det, at Goethe, som jo heller ikke havde en saadan Blaserthed at kjæmpe med, har sat Handlingen i en langt alvorligere Belysning som et Led i hele Tantalideslægtens tragiske Historie. De brede — men for Resten udmærkede — episke Skildringer hos Euripides tjener kun til at gjøre Handlingen bredere, de episke Repliker hos Goethe tjener til at gjøre Handlingen dybere.

Hovedforskjellen i de to Dramers Udvikling bliver vel den, at hos Euripides Alt drejer sig om Overvindelsen af ydre, objektive, reelle Hindringer og Vanskeligheder, hos Goethe om Overvindelsen af indre, subjektive, ideelle Vanskeligheder. Fra først til sidst. I Goethes første Akt erklærer Thoas, at der ikke er noget til Hinder for at Ifigenia kan rejse hjem, hvis hun saa grumme gjerne vil. Det er hos Goethe et subjektivt Træk hos Kongen, at han vil have de to ofrede, hvad hverken Euripides eller nogen græsk Digter kunde have saaledes (i det Hele er Goethe meget moderne i sin Skildring af en Artemis-Præstindes tjenstlige Forhold til sin Monark). Hvad der sætter G.s Drama i Bevægelse eller opholder dets Bevægelse, er ideligt det Subjektive ved Motiverne. Han bringer s. 129ind i Stoffet en stærk Karakter-Kontrast imellem Orest og Pylades. Han meddeler Orest ogsaa inde i Artemis's Lund et Fysiognomi, hvorpaa Ulykke og Rædsel staar maled, en Tro paa, at han besmitter Alt og bringer Ulykke med sig, hvor han gaar o: hans Ulykke er bleven indvortes, subjektiv. Orests Helbredelse, som er Goethies ypperligste og interessanteste Motiv, foregaar i hele sin psykologiske Udvikling paa Scenen, og er i sit Væsen ligeledes rent subjektiv, idet det er den gjenvaagnende Familiekjærlighed, Broderkjærlighed, som jager Eumeniderne bort. Her trækker Goethe en objektiv Opgave fra, som Euripides har, nemlig den at bemægtige sig Artemis's Billedstøtte, hvorimod han skaber en ny subjektiv Opgave, den at bringe Ifigenias rent indre Forhold til den bejlende Konge i Rigtighed (Ifigenia: Allein mein eigen Herz ist nicht befriedigt — O weh der Lüge! Sie befreiet nicht, wie jedes andre wahrgesprochne Wort, die Brust). Hos Euripides lyver Ifigenia som den bedste. Til Slutningen opholder Goethes Drama sig endnu for sidste Gang en lang Replik igjennem, til Ære for Distinktionen imellem «So geht!» og «Lebt wohl!» (Altsammen det Indvortes, det Subjektive.)

Saa med Hensyn paa Diktionen. Naar jeg skulde skildre Goethes Diktion, vilde jeg sige, at dens Særkjende er en egen, skøn Universalitet. Det er ikke som om man hørte et enkelt Individ med sine Særheder og Egenheder og Luner udtale sig; hans Diktion bevæger sig næsten hele Tiden igjennem i de s. 130fineste og sublimeste Almensætninger, der faar deres dramatiske Betydning og deres ejendommelige Stemning ved den Maade, hvorpaa de benyttes af Personerne i Situationen. Det Karakteristiske for G.s Diktion er det, at han udtaler Almensætninger, underforstaaende deres personlige Anvendelse, medens Eur. — ikke han alene, men overhovedet de antike Dramatikere — udtaler det Personlige ligefrem. Goethes Diktion er i højeste Grad rummelig, de antike Forfatteres slutter ganske snævert om den specielle i Situationen liggende Pointe uden at tage nogetsomhelst Andet med op at kjøre. Naar Eur. tager Almensætninger i sin Mund er det praktiske Erfaringssætninger, ordsprogagtige Talemaader, eller kuriøst fortvivlede Udbrud over den forbistret uforstaaelige Skjæbne (de smaa rationalistiske Udbrud synes mig ikke at stemple Eur. som staaende paa en anden Grund end Æ. og S., men blot som staaende ved det Gammelgræskes yderste Grænse). Naar man rigtig gjør sig det klart, hvor i den aandelige Udvikling de græske Digtere stod, saa maa man omtrent opgive at forstaa dem. Det er næsten umuligt for os moderne Folk at sætte os paa et aandeligt Udviklingstrin, paa hvilket det aandelig Almene endnu ikke var opdaget og fremstillet i sin Tankeskikkelse, men hvor alt det Almene endnu var Fantasi, da Alt lærtes praktisk af Livet, da Moral og Logik osv. endnu ikke var traadte frem i selvstændige Skikkelser som Livets og Tankens Rettesnore. I Antiken forholder Personerne sig s. 131ganske umiddelbart til hinanden; for den moderne Digter træder der altid Noget imellem. Mellem Broder og Søster træder der det almene Begreb om Broders og Søsters Forhold til hinanden, noget anerkjendt Almengyldigt, hvorpaa de begge kan beraabe sig; imellem Konge og Undersaat et alment Begreb om Forholdet mellem Konge og Undersaat osv. Dette Mellemværende tjener nu overordentlig til at udglatte og udjævne Dialogens skarpe Kanter, men rigtignok ogsaa til at berøve den en hel Del af dens Friskhed og Liv (jeg har sandt at sige moret mig meget bedre ved at læse Eur. end Goethe). Man kan somme Tider finde mere Behag i de raske, skarpe Mejselslag, hvormed den antike Diktion er formet, somme Tider mere Behag i den gennemførte Udarbejdelse i den moderne. Dog maa det indrømmes, at den antike Diktion undertiden klinger vel raat. Medens man hos Goethe kan ligesom mærke den fineste Bevægelse i den menneskelige Mund som taler, mærker man i den antike Replik undertiden den stive, ubevægelige Maske, livorigjennem den skal brøles ud for nogle tusinde Atheniensere.

Mon Goethe ret har forstaaet at forene to Elementer med hinanden, som findes i hans Drama? Det har i sin psykologiske Finhed, især i Forholdet mellem Thoas og Ifigenia, noget af et borgerligt Drama; dette Forhold, som jo heller ikke er laant af Antiken, kunde efter sit Væsen lige saa vel, ja bedre, høre hjemme i det 18de Aarhundrede. Og det samme s. 132 gjælder om Forholdet mellem Orest og Pylades, ja overhovedet om alle de psykologiske Forhold. — Men det har et helt andet Element, et lyrisk-metafvisk; en Gjenklang og tildels en reflekterende Betragtning af den græske Skjæbnetanke (Parcesangen o. a. St.). Undertiden gaar disse to Elementer sammen paa det Skjønneste, navnlig i tredie Akt, Orests Vanvid og Helbredelse, der ubetinget er det Dejligste i hele Stykket; undertiden vil de ikke rigtig gaa sammen (Ifigenias Monolog i Slutningen af fjerde Akt). Naturligvis er Goethe nok Mand for at sørge for at det Ene ikke stikker raat og plumpt i Stilen af mod det Andet. Men jeg skulde tro, at det var hans Stykkes Achilleshæl. (Hvad bliver der af det Motiv, der etsteds antydes, at Ifigenia kunde tage Thoas og derved befri Vennerne? Det løber han fra.)

Der findes i Euripides's Drama en Mængde Stof, ikke af poetisk, men af religiøs, mythologisk Natur, som G. naturligvis lader ligge. Han har jo Intet at skaffe med Kandefesten i Athen eller med den brauroniske Artemis, eller den tauriske Artemis's Tempel i Halai osv. osv. Man kan sige, at ved en æsthetisk Sammenligning mellem G.s og E.s Stykker maa Sligt lades ude af Betragtning, fordi det slet ikke falder ind under det Æsthetiske: Blomstens Stilk er ikke saa skøn som Blomsten selv, og Blomstens Rod er slet ikke skøn og ganske uæsthetisk, allerede af den Grund, at den er skjult af Jorden. — Men Blomsten er alligevel skjønnest, naar den sidder [paa sin Stilk s. 133 og Stilken paa sin Rod; dens Existens er bunden dertil. Saaledes har al sand Kunst sine Rødder i det, som ikke er Kunst, i det uæsthetiske Liv. Nu kunde man fristes til at betragte alle moderne Reproduktioner af Antiken som en Buket afplukkede Blomster, hvor man har søgt at rive det, som havde den æsthetiske Værdi, løs fra det, som ingen havde og blot beholde det rene, poetiske Væsen — og man kunde da efter Analogien spaa, at deres Liv kun vilde være kort. Man kan næsten ikke læse Euripides's Ifigenia og Goethes uden at denne Sammenligning falder En ind. Rødderne er til alle Sider overskaarne, og Blomsten sat hen i fremmed Luft. Koret er væk, som paa en Maade er den Navlestreng, der betegner det antike Dramas Oprindelse, og som vel netop har sin ejendommelige Betydning ved aldrig helt at være Illusionen undergivet, men for det meste kun at være Tilskueren $\chi\alpha\tau'$ $\epsilon\lambda\omicron\chi\eta\nu$ (det er jo ikke Skuespillere, men Borgere). Medens man hos Eur. hele Tiden, om end uklart, aner Theatret og Scenen og ligesom har en dunkel Følelse af den skønne og værdige Gruppering, er Goethe udelukkende aandelig og har kun med en Læser at gjøre. Eur. har skrevet for Theatret; Goethe for Bogskabet. — Ja, at udføre denne Tanke videre, vilde være en Trivialitet overfor Dig.

Se der har Du noget af det, som er faldet mig ind ved en sammenlignende Læsning — hvilken Gjerning for Resten ikke er let, men vanskelig. Besvar s. 134 mig et Par Spørgsmaal: Er Goethes Ifigenia skrevet før Schillers Braut von Messina (der maaske i Grunden er dybere og betydeligere, men unægtelig mindre skøn)? Har Racines Phèdre og Euripides's Hippolytos samme Sujet? Vilde en Sammenligning være lærerig? Kan Du uden stor Vanskelighed skaffe mig Kleists Penthesilea tillaans? — Naar Du læser Ovenstaaende, maa Du gjerne le og gjøre Nar af mine mulige Fejl, men ikke, hvis det skulde være af den Grund, at det muligvis var sagt Altsammen før. Somme Tider kan jeg næsten sige, at din megen Lærdom gjør mig rasende. — Sig mig ogsaa: Er der flere modern-antike Tragedier af Betydning end Goethes Ifigenia, Schillers Braut, Kleists Penthesilea, Oehlenschlägers Balder, Langbarder og Yrsa, Runebergs Kungarne? Foruden alle de franske. Giv mig ellers Anvisning paa de vigtigste Vær nu den gamle Dreng imod mig og ikke længere misstemt! Hils Dine Forældre og Sødskende meget.